”Her er vi, vi glæder os til at møde jer”

– myndighed og faglighed i skolens overgange

PETER HELLER LÜTZEN, KONSULENT, NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING
PERNILLE HARGBØL MADSEN, LEKTOR, PROFESSIONSHØJSKOLEN ABSALON
LISE OVERGAARD NIELSEN, LEKTOR, PROFESSIONSHØJSKOLEN ABSALON
BONNIE VITTRUP, PH.D.-STIPENDIAT, VIA UNIVERSITY COLLEGE OG SYDDANSK UNIVERSITET

I denne artikel viser vi, hvordan elever kan skrive sig gennem skolens overgange. Elever forbinder ofte overgange i skolelivet med nervøsitet og en lille frygt for, hvordan deres nye lærere ser dem. Her møder vi elever i 6. klasse, der skriver til deres kommende lærere i 7. klasse. De skriver både om sig selv og om, hvordan de gerne vil undervises. Som vi skal se, er elever ofte dem, der bedst ved, hvordan de skal mødes og undervises.

> Det skræmmende, det ukendte, det nye, det store, det spændende, det er 7. klasse. Efter sommerferien skal jeg i 7. klasse. Da jeg var mindre, glædet jeg mig helt vildt meget til at komme i 7. klasse, så kunne jeg være en af de store børn, en af de seje børn, en af dem der måtte forlade skolens område, bare en af dem der havde styr på det hele. Nu føles det bare som et kapløb med tiden. Jeg føler at jeg skal nå alt muligt, jeg skal nå at blive pænere, jeg skal nå at få flere venner, jeg skal nå at blive bedre til matematik. Jeg føler at jeg skal nå alt muligt som bare er vild uoverskueligt. Jeg begynder at blive helt nervøs, bare ved tanken om alle lektierne. Eller tanken om nye lærer man skal vende sig til. Men det også spænende, spænende fordi vi for karaktere, men jeg er også nervøs for at at skuffe min plejefamilie. Det er også spænende fordi vi for valgfag og fordi vi kan forlade skolens område. Jeg glæder mig dog ikke til at vi kan få mere fravær. Det var alle mine roede tanker, nu vil jeg nyde min sommerferie i fred. (Elev, 6. klasse)

Sådan skrev en elev i slutningen af 6. klasse på en af skolerne i Lolland Kommune. Hendes klasse var med i projektet Lolland skriver, et skrivedidaktisk kompetenceudviklingsprojekt fra 2021 til 2025. Denne artikel præsenterer et delprojekt i Lolland skriver, som handler om at bruge skrivning som en måde at give eleverne stemme og myndighed i overgangen fra 6. til 7. klasse. Eleven, som vi har citeret her, viser, at der er god grund til at understøtte denne overgang. Hendes tanker om at skulle op i 7. klasse er fyldt af spænding, usikkerhed, håb – og en vis frygt. Hun er sikker på, at hendes skoleliv efter sommerferien bliver helt anderledes, men usikker på hvordan. Hendes udsagn er helt på linje med rapporter og studier af overgangen til udskolingen (bl.a. EVA, 2019; Tybjerg, 2023). Disse viser, at elever oplever overgangen fra mellemtrin til udskoling som brat, og at de mærker et ydre pres i form af karakterer, af at skulle være populær blandt vennerne, være pæn, være mere boglig i undervisningen. Både lærere og elever forbinder udskolingen med et markant skift, hvor eleverne forventes at være meget mere selvstændige – nærmest af sig selv (EVA, 2019). Den citerede elevs anelser er derfor ikke uberettigede, de er helt realistiske.

Samtidig synes modtagende udskolingslærere ofte, at kolleger på mellemtrinnet har lært eleverne det forkerte, at eleverne ikke kan ”det, de skal”, og at lærerne derfor skal i gang med et

”oprydningsarbejde” (EVA, 2019, s. 21). Den tænkning havde vi i projektet Lolland skriver stor lyst til at udfordre. Og vi ville gerne have eleverne selv til at udfordre den, så de ikke er nogen, der skal ”ryddes op”, men tværtimod er myndige i egen ret. Ved udgangen af 6. klasse skulle mange af eleverne i Lolland skriver-projektet skifte skole og samles på fire store skoler i nye klasser. De skulle ikke blot starte i udskolingen, men for manges vedkommende på helt andre skoler og for næsten alles vedkommende i nye klasser med nye lærere. Derfor satte vi gang i et ”overgangsprojekt”, hvor eleverne skulle skrive til deres kommende lærere. Den skriftlige form er en naturlig måde at håndtere denne både autentiske og asymmetriske kommunikationssituation på, og eleverne skulle i egne tekster præsentere sig selv og de skriveaktiviteter fra projektet, som de havde lært at kende og bruge.

> **Eleverne er ikke nogen, der skal ”ryddes op”, men tværtimod myndige i egen ret.**

Myndighed i skolens overgange

Der er undersøgt og forsket en del mere i overgangene ind i og ud af skolen – altså overgange fra daginstitution til skole og overgangen fra skole til ungdomsuddannelse – end i overgange inde i skolen, og den viden, vi har om forhold i udskolingen, stammer overvejende fra pædagogisk forskning og omhandler sociale, trivselsmæssige og kulturelle aspekter af skole- og ungdomsliv (Falkenberg, 2019; Tybjerg, 2023). En undersøgelse af teamsamarbejde peger også på, at lærerteams generelt er mere optagede af sociale og organisatoriske forhold end af faglige (EVA, 2021). Når vi talte med udskolingslærerne om, hvordan de ville tage imod deres nye 7. klasser, faldt samtalen også meget hurtigt på klassedannelse, sociale arrangementer og trivsel. Det har været et generelt mål med Lolland skriver at bringe flere didaktiske samtaler ind i læreres samarbejde og at forene trivselshensyn med faglige. Så ”overgangsprojektet”, som vi skriver om her, var en oplagt måde at gøre det på.

Figur 1: En elev fortæller om egen skrivning og faglige præferencer i skolen. I lydfilen præsenterer eleven sig selv yderligere.

Vi havde også en central dagsorden om at give eleverne stemme, så det blev dem og deres erfaringer fra mellemtrinnet, der kom i fokus. Konkret skulle eleverne skrive om sig selv og om måder, de godt kunne lide at skrive og lære på, og det skulle de modtagende lærere så læse og tale med dem om. Eleverne skulle skrive om noget fagligt, så de kunne fortælle deres kommende lærere om, hvilke fag de godt kan lide, hvilke arbejdsformer de er vant til og holder af, og hvilke forestillinger de har om livet i 7. klasse. Sigtet var dermed dobbelt: at give eleverne myndighed og at sætte fokus på det faglige – gennem eleverne. I figur 1 ses et eksempel på en elevbesvarelse.

At være myndig vil sige, at man kan træffe beslutninger, tage ansvar, at man

har kommunikative kompetencer og kan bruge dem med autoritet i eget liv (Kant, 2012; Fibiger et al., 2019; Hansen, 2024). I vores overgangsprojekt er det eleverne, der er de vidende og reflekterede og skal oplyse deres kommende lærere, så vi lavede et fokusskift fra det, som den modtagende lærer og slutmålene forventer – "det, eleven skal kunne" – til elevens egne erfaringer og tanker om at være lærende – "det, eleven kan".

Skrivning i overgange

Overgangsprojektet bestod af to delelementer. I en fælles tekst skulle eleverne gruppevis kaste et blik tilbage på alle de skriveaktiviteter, de havde arbejdet med i løbet af 5. og 6. klasse, hvor deres lærere havde været med i projektet Lolland skriver. Denne del af overgangsprojektet er inspireret af portfolioevaluering, hvor man også reflekterer over og selekterer i de tekster, man har skrevet (Krogh & Juul Jensen, 2008) for at evaluere læringsudbytte. I overgangsprojektet havde det fælles tilbageblik yderligere det formål, at de kommende lærere jo skulle informeres. De havde ikke været med i projektet endnu, og det var eleverne, der var de vidende. Ud over denne fælles del skulle eleverne også lave personlige tekster, hvor de forholdt sig til, hvad de skriver i skolen og i fritiden, hvad de kan lide at skrive, og hvad de gerne vil have mere af, når de kommer i udskolingen. Igen er det eleverne, der skal informere deres kommende lærere. Denne del af overgangsprojektet er inspireret af arbejde med autentiske kommunikationssituationer i skriveundervisningen med en reel asymmetri, hvor det er læreren, der som læser af teksten har mindst viden (Nielsen & Madsen, 2018).

Der er således tre deltagergrupper i overgangsprojektet: de afgivende lærere, eleverne og de modtagende lærere. I figur 2 kan man se, hvordan vi fra konsulentgruppens side præsenterede lærerne for overgangsprojektet. Vi satte ord på, hvilke fordele der er for hver af de tre grupper. Det gjorde vi for at synliggøre værdien og for at rette lærernes opmærksomhed mod potentialet i at tage udgangspunkt i elevernes faglige erfaringer og forventninger.

Fordele i overgangsprojektet

For nuværende projektlærere/afgivende lærere:
- hjælpe eleverne med at evaluere og reflektere over skrivning og skole
- hjælpe eleverne med en potentielt svær overgang
- få indsigt i elevernes læreprocesser
- give anledning til evaluering af projektet.

For eleverne:
- have ejerskab og myndighed som fagligt lærende
- præsentere sig selv – og ikke kun blive præsenteret
- få stemme i eget liv
- ikke at være genstand for "oprydning", men myndige stemmer i egen ret
- give anledning til metarefleksion over egen læring.

For kommende projektlærere/modtagende lærere:
- få fagligt input om eleverne, og hvilke formater og aktiviteter de kender
- få inspiration til skrivedidaktiske værktøjer at arbejde med
- få kendskab til projektet Lolland skriver gennem eleverne
- få indsigt i deres nye elever på elevernes egne betingelser.

Figur 2: Rammesætning af overgangsprojekt til deltagerne.

Fremstilling i mange formater

Overgangsprojektet blev gennemført op til sommerferien i slutningen af 6. klasse. Lærerne på de otte deltagende skoler organiserede det forskelligt. På nogle skoler løb projektet over en længere periode, mens andre arbejdede intenst over to-tre temadage. Nogle arbejdede fortrinsvis i dansk, og andre gennemførte projektet på tværs af flere fag.

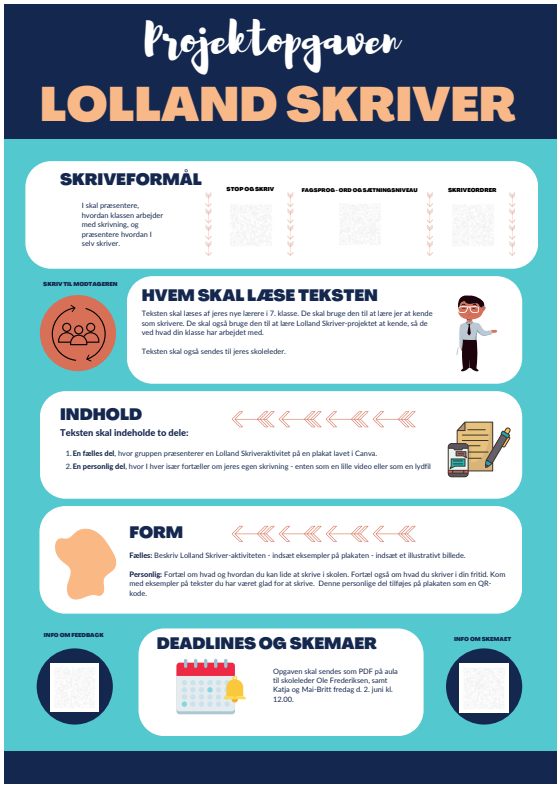
Eleverne skulle alle arbejde i tre faser, som begyndte med en fælles idegenerering og valg af format. I næste fase skulle de udarbejde teksterne, give og få feedback og revidere dem, og i tredje fase skulle de færdiggøre og præsentere deres produkter – i første omgang for deres egen klasse og lærere og efter sommerferien for deres kommende lærere. Nogle arbejdede i Book Creator, andre i Padlet, Canva eller med lyd eller små film, hvor eleverne mimede tv-koncepter som Ultra Nyt. I figur 3 kan man se, hvordan andre igen kombinerede formaterne og lavede fælles plakater for en gruppe, som formidlede gruppens generelle erfaringer med skrivning kombineret med personlige QR-koder, som linkede til en indtalt tekst med personligt indhold fra hvert gruppemedlem.

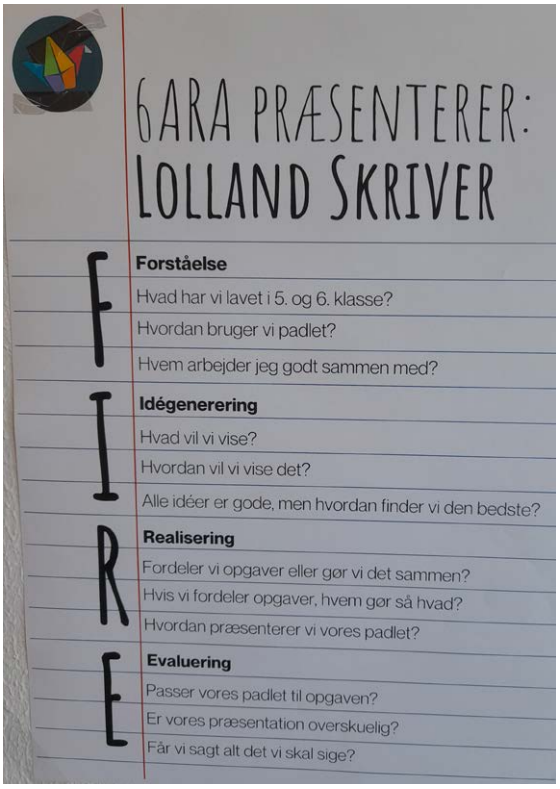

Figur 3: Eksempler på elevprodukter med fælles indhold og personlige QR-koder.

På en fælles workshop fik lærerne en række ideer og ressourcer, som de valgte at bruge på mange forskellige måder. De eneste fælles krav fra projektets side var, at de skulle stilladsere en sammenhængende skriveproces i de tre førnævnte faser, at eleverne skulle arbejde sammen i små grupper, og at produkterne skulle rumme både en fælles og en personlig del. I figur 4 vises to eksempler på, hvordan lærerne rammesatte opgaven for deres elever.

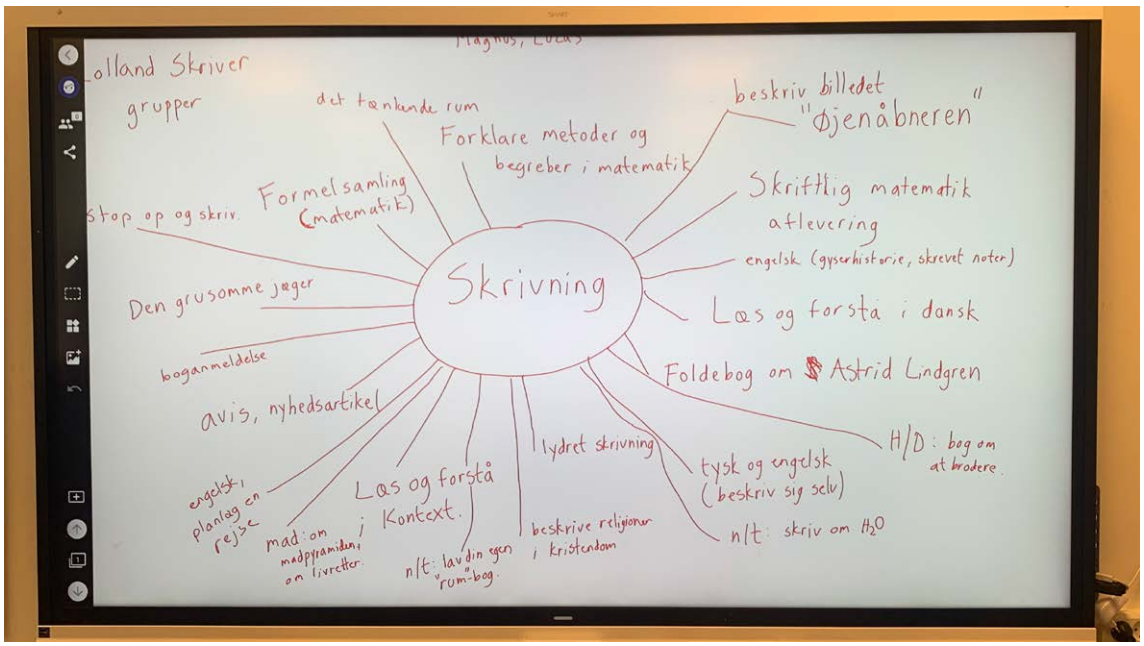
> Det er eleverne, der er de vidende. Det er eleverne, der skal informere deres kommende lærere.

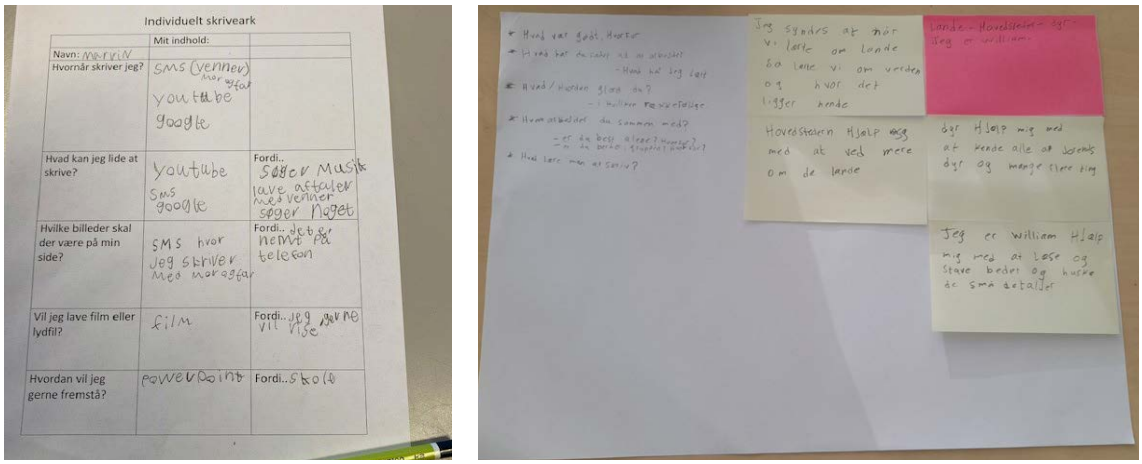
Figur 4: Eksempler på skriveordrer udformet som plakater til eleverne. QR-koder linker til delopgaver og ekstra ressourcer til brug undervejs.

I den første fase skulle eleverne sammen med deres lærere brainstorme på alle de skriveaktiviteter, de havde arbejdet med i 5. og 6. klasse. Mange af aktiviteterne kom fra projektet Lolland skriver, men var blevet brugt på mange forskellige måder på skolerne. Figur 5 viser lærerens noter på et board fra en fælles brainstorm om skrivning i klassen. Målet er både, at eleverne skal have noget at skrive om, og at de skal kaste et metablik tilbage på deres egne måder at skrive og lære på.

Figur 5: Fælles brainstorm om skrivning i 5. og 6. klasse.

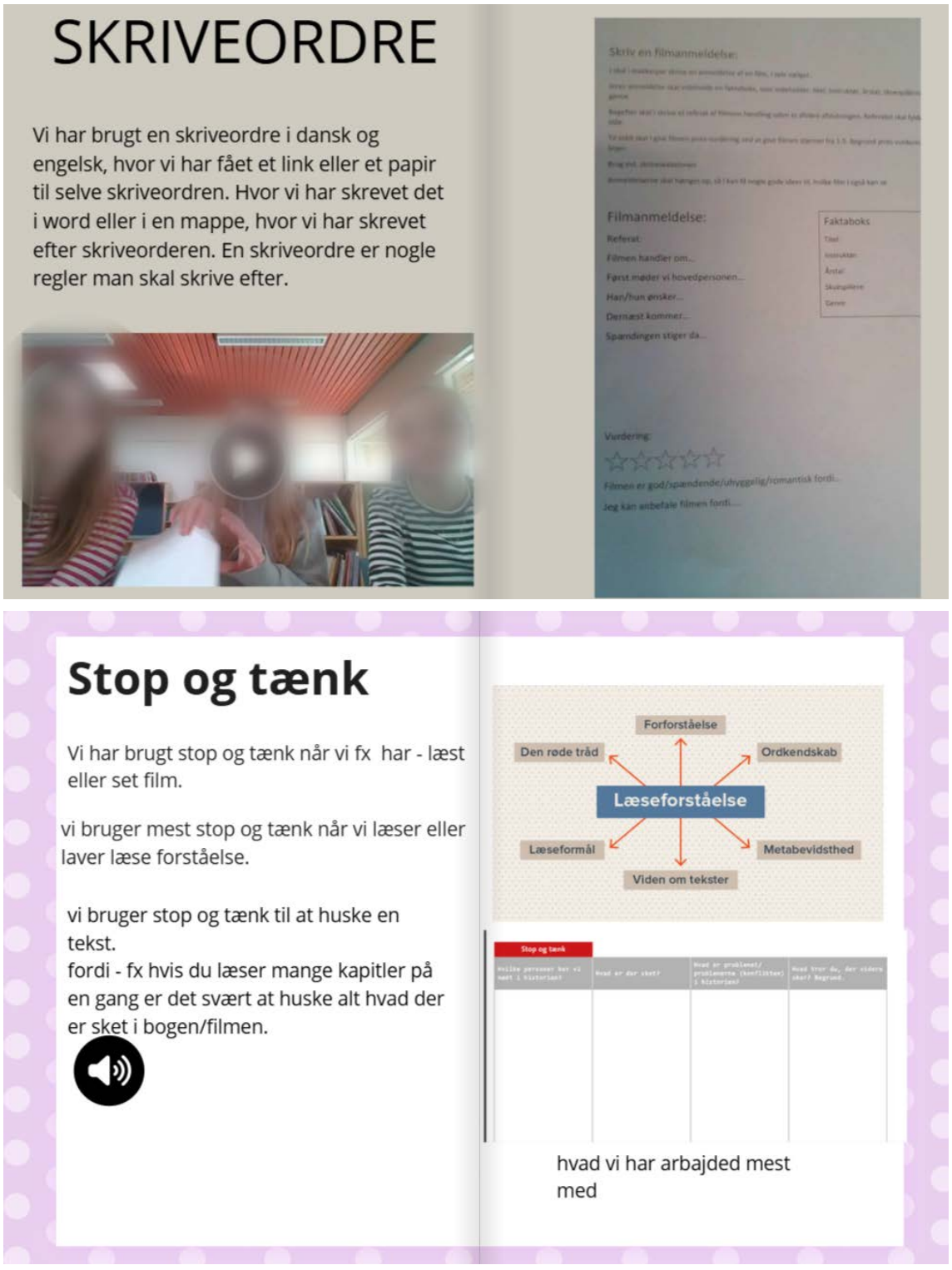
På flere af skolerne observerede vi disse samtaler, hvor lærere og elever i fællesskab skulle danne overblik over, hvordan de egentlig havde arbejdet – og hvad eleverne havde syntes om det, ikke mindst. Denne fase kom dermed også til at fungere som en evaluering af undervisningen. Og som brainstormen i figur 5 viser, så har denne klasse skrevet i mange fag, og de kan huske, at de har gjort det, og nævner helt specifikke skriveaktiviteter fra bl.a. matematik. I den videre samtale kom mange elever også ind på, at de bruger skrivning i fritiden til at kommunikere med på sociale medier eller med venner og familie, til at søge information med eller spille computerspil med. Nogle blev bevidste om, at de skriver rigtig mange forkortelser på engelsk, skriver med stavefejl, talesprog og udelader ord – helt bevidst. Mange satte ord på forskelle mellem at skrive til venner, skrive i et skydespil, til sine forældre – eller i skolen. Det kom også frem, at en del bruger skrivning kreativt og reflekterende i dagbøger, sammen med tegninger, når de selv laver tegneserier eller skriver sange – nogle gange på andre sprog end dansk – eller storyboards til stop motion-film. I denne indledende fase kom der i mange klasser en meget stor diversitet i skriveerfaringer frem, som de tog med videre til den personlige del af deres tekster. I figur 6 ses eksempler på, hvordan eleverne samlede indhold og udviklede ideer.

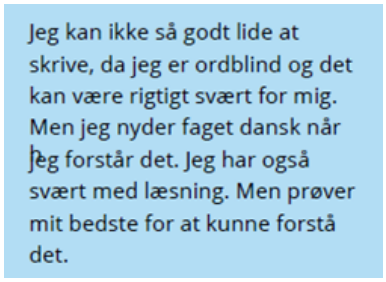
Figur 6: Eksempler på, hvordan elever genererer og udvikler ideer – bl.a. ved at dele og respondere på hinandens ideer.

I figur 7 er vist eksempler på elevernes færdige produkter. Eleverne, som havde lavet plakaten om skriveordrer, fortæller i en samtale med os: "Sådan så den lærer, vi får i syvende, ved, hvordan vi kan lide at skrive med skriveordre, om vi synes om det, eller om vi ikke synes om det." I det andet eksempel forklarer gruppen aktiviteten *stop og tænk* både skriftligt og mundtligt via det lille lyd-ikon.

> **I denne indledende fase kom der i mange klasser en meget stor diversitet i skriveerfaringer frem, som de tog med videre til den personlige del af deres tekster.**

Figur 7: Eksempler på gruppernes tekster om skriveaktiviteter.

Figur 8: En elev præsenterer sig selv som skriver.

Målet med overgangsprojektet var at give eleverne mulighed for at komme til orde – både som medlemmer af en gruppe, der fortæller om klassens skriveerfaringer, og som individer, der kan præsentere sig selv, sådan som de gerne vil fremstå, over for lærere, de endnu ikke kender. Eleven, der har skrevet teksten i figur 8, siger om sin tekst: "Jeg skrev om, om jeg var ordblind, og hvilke fag jeg var god i, og hvor jeg skrev henne på sociale medier." En anden fortæller, at "jeg har lidt svært ved at stave og sådan noget." En skriver, "at jeg godt kan lide at skrive sådan lange stile og skrifter. Jeg plejer normalt ikke at opdele tekster, jeg skriver bare derud ad." De har altså alle både erfaringer med og refleksioner over, hvad det vil sige at skrive i skolen. Når man godt kan lide at skrive "bare derud ad", er der jo virkelig noget at arbejde med for de nye lærere, ligesom elever med stavevanskeligheder skal støttes i at skrive på de måder, som giver mening for dem.

Et sidste eksempel er et lidt længere citat, som giver et vigtigt indblik i en elevs motivation for at lære i fagene:

> Jeg glæder mig til at få biologi, fordi det interessere mig, og jeg kommer også til at bruge det i min fremtid, som landmand. Jeg glæder mig også til at få nye lærer, men jeg frygter at der stadig bliver larm i klassen. Det bliver spændene at få valgfag, det bliver sjovt at prøve noget nyt, hvor jeg har valgt håndværk og design. Fordi jeg godt kan lide at bruge mine hænder […]. Mit mål er at blive bedre til engelsk og tysk, fordi på de nye maskiner står maget af det på engelsk. Det var alt fra mig håbet det bliver et godt år.

Han syntes, det var vigtigt for de kommende lærere at kende ham og at vide, hvad han skal bruge skolefagene til. Han vil være landmand og har gode grunde til at glæde sig til biologi, håndværk og design og også at have en ambition om at blive bedre til engelsk. Det er nyttig viden for udskolingslærerne, hvad der motiverer og driver en elev, som de måske kan bruge i deres måde at tilrettelægge undervisningen på.

Figur 9: En forside fra en håbefuld gruppes overgangsprodukt.

De undersøgelser, vi citerede i indledningen, peger på, at elever ofte oplever overgangen til udskolingen som et voldsomt brud. Men ved at fortælle om sig selv kan eleverne være med til at gøre dette brud mere overkommeligt. I vores efterfølgende samtaler med eleverne udtrykker de et stort ønske om kontinuitet, de er jo de samme mennesker efter sommerferien som før, så de håber, at deres nye lærere "vil bruge det i undervisningen," og "at de vil gøre lidt det samme, som vi gør nu." Som eleverne udtrykker det i figur 9, så vil de gerne præsentere sig selv og er spændte på at møde og blive mødt af de nye lærere.

Mulighed for myndighed

Alle 6.-klasser arbejdede med overgangsprojektet, og samtlige elever på tværs af alle folkeskoler i kommunen havde en tekst med ind i 7. klasse. Det sværeste var at overbevise de modtagende lærere om at bruge tid på elevernes tekster. Mange havde svært ved at finde tiden til det i et allerede stramt fagligt og socialt introprogram. Oplægget til dem var, at de i begyndelsen af skoleåret skulle bruge tid på at tale med eleverne i små grupper om indholdet i deres produkter. Når det ikke lykkedes helt godt alle steder, har det formentlig med udskolingslærernes ejerskab til projektet at gøre. Vi holdt os ret snævert til undervisningsaktiviteterne fra Lolland skriver, fordi vi gerne ville have det formidlet af eleverne til de nye lærere. Men en anden gang kunne man med fordel bede de modtagende lærere byde ind med emner, som de gerne ville høre deres kommende elevers bud på. Blot skal man fastholde, at der er en egentlig asymmetri i viden, hvor eleverne er de vidende og ikke bare svarer på spørgsmål fra lærere. Man skal som lærer mene det, hvis man beder eleverne om at skrive til sig. For eleverne tog opgaven meget alvorligt. De tog rollen som myndige individer på sig, da de blev givet muligheden, og som vi har vist med eksemplerne her, viser de i deres tekster og udsagn stort ansvar for at få en god start på det nye liv som udskolingselever.

> **De tog rollen som myndige individer på sig, da de blev givet muligheden. De viser i deres tekster og udsagn stort ansvar for at få en god start på det nye liv som udskolingselever.**

Som vi skrev, er begrebet "myndighed" vigtigt for projektet. Det er et gammelt begreb, som igen vinder indpas i både styredokumenter og didaktiske diskussioner (fx Hansen, 2024; Børne- og Undervisningsministeriet, 2025). Og med god grund. Begrebet er centralt hos oplysningsfilosoffen Immanuel Kant (1724-1804), som skriver: "Hav mod til at betjene dig af din egen forstand!" (Kant, 2012, s. 65). I en skolekontekst er man nødt til at tilføje: Giv også eleven mulighed for at gøre det! Giv plads, og tro på eleven. Overgangsprojektet i Lolland skriver er et konkret bud på, hvordan man kan forene faglighed og myndighed ved at give eleverne et meningsfuldt rum at udfolde sig i. Der er noget på færde for dem, og de skal bruge deres faglighed til at ytre det med. Når eleverne er de handlende, kan skolen understøtte deres udvikling af myndighed. For hvis man vil have myndige elever, er man nødt til at arbejde med det. Det er ikke nok at høre om det eller tale om det, man skal gøre det selv.

Projektet Lolland skriver

Lolland skriver er et kommunalt kompetenceudviklingsprojekt om udvikling af skrivedidaktisk praksis hos lærere på tværs af fag. Fra 2021 til 2025 har fire konsulenter fra Nationalt Videncenter for Læsning gennem workshops, teammøder og deltagelse i undervisning samarbejdet med alle Lolland Kommunes folkeskoler om projektet. Skrivning i overgangen fra 6. til 7. klasse er et af projektets konkrete tiltag, som denne artikel dykker ned i.

Læs mere om projektet her: https://videnomlaesning.dk/projekter/lolland-skriver/

Referencer

Børne- og Undervisningsministeriet (2025). *Råudkast: Fagplan for dansk.*

EVA (2019). *Undervisningspraksis i udskolingen.*

EVA (2021). *Teamsamarbejde i folkeskolen.*

Falkenberg, H. (2019). Overgange i udskolingen: institutionelle skæringer mellem barndom og ungdomsliv. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift, 4*, 27-36.

Fibiger, J., Hjorth, M., Lorentzen, R. F., & Pasgaard, N. J. (2019). Digital myndiggørelse fra Kant over Dewey til teknologiforståelse i folkeskolen. *Studier i læreruddannelse og -profession, 4*(1), 56-76. https://tidsskrift.dk/SLP/article/view/117980

Hansen, T. I. (2024). Grundlag for nyt format for Folkeskolens Fagplaner. Børne- og Undervisningsministeriet.

Kant, I. (2012). *Om pædagogik*. Klim.

Krogh, E., & Jensen, M. J. (2008). *Portfolio-evaluering og portfolio-didaktik*. Dansklærerforeningens Forlag.

Nielsen, L. O., & Madsen, J. (2018). *Situeret fremstilling*. Samfundslitteratur.

Tybjerg, G. M. (2023). *Unge og ulige deltagerbetingelser i udskolingen*. Roskilde Universitetsforlag.

Se mere her: https://videnomlaesning.dk/viden-og-vaerktoejer/webdok/skriv-i-skolens-overgange/

Om forfatterne

Peter Heller Lützen er ph.d. og specialkonsulent ved Nationalt Videncenter for Læsning. Her arbejder han med udviklings- og forskningsprojekter om især skrivedidaktik og skrivning i fagene. Han var Nationalt Videncenter for Læsnings faglige leder af projektet Lolland skriver.

Pernille Hargbøl Madsen er uddannet cand.pæd. i didaktik (dansk) og lektor i dansk ved Professionshøjskolen Absalon. Her underviser hun både på læreruddannelsen og i efter- og videreuddannelse og deltager i forskning og udviklingsprojekter inden for dansk og teknologiforståelse. Hun var konsulent i projektet Lolland skriver.

Lise Overgaard Nielsen er cand.mag. og underviser i dansk på Professionshøjskolen Absalon. Hun arbejder med forsknings- og udviklingsprojekter om læsning, skrivning og inklusion. Hun var konsulent på projektet Lolland skriver.

Bonnie Vittrup er ph.d.-stipendiat ved VIA University College og Syddansk Universitet. Hun forsker i skriveudfordringer og skriveridentiteter og har arbejdet som konsulent på skrivedidaktiske udviklingsprojekter ved Nationalt Videncenter for Læsning.